

שחיטה בקודשים

א. פתיחה

לדין שחיטה בקודשים, יש מאפיין כפול מובהק. למאפיין הכפול הזה יש ביטוי גם בכפילות הפסוקים. מטרתנו העיקרית במאמר שלפנינו, היא בחלוקה שבין עולה לבין שאר הקרבנות. אנו ננסה להראות שקרבן העולה מבטא בחדות את אחד ההיבטים, ואילו שאר הקרבנות מבטאים את ההיבט השני.

ניתן להדגים את הכפילות הזו דרך פרטים הלכתיים רבים. אנו נתמקד בעיקר בשלושה פרטים - דין לשמה, דין כלי שרת בשחיטה, ודין צפון בשחיטה. נעסוק בעיקר בהיבטים ההלכתיים, אך נציין שיש לכך גם תשתית פרשנית עמוקה.

ב. לשמה

דין לשמה נפסק ברמב"ם בצורה כפולה:

כל הזבחים - צריך העובר שתהיה מחשבתו לשם הזבח ולשם בעליו בשעת זביחה, ובשעת קבלת הדם, ובשעת הולכת הדם, ובשעת זריקתו על המזבח, שנאמר 'ובשר זבח תודת שלמיו' - שתהיה זביחה עם שאר ארבע העבודות לשם שלמיו, וכן שאר הקרבנות...

(רמב"ם הלכות מעשה הקרבנות פ"ד ה"י).

הרמב"ם ממשיך וכופל את הדין:

וצריך שתהיה מחשבתו בשעת שחיטת העולה לשם ששה דברים - לשם הזבח, ולשם הזובח, ושהזבח להשם ברוך הוא, ושיקטירו לאישים, ושהקטרתו לריח בלבד, ושריח זה נחת רוח לפני ה'...

(רמב"ם הלכות מעשה הקרבנות פ"ד ה"א).

כפילות זו מעוררת תמיהה, ויש לבאר מדוע פוסק הרמב"ם את אותו הדין פעמיים. בירור זה צריך לקחת בחשבון את ההבדלים בין שתי ההלכות, ובפשט לשון הרמב"ם ניתן לראות שלושה הבדלים מרכזיים:

הבדל אחד - בהלכה י' מדבר הרמב"ם על שינוי קודש ושינוי בעלים בלבד. בהלכה י"א מפרט הרמב"ם ששה סעיפים שונים בדין של 'לשמה'.

הבדל שני - בהלכה י' מרחיב הרמב"ם את הצורך ב'לשמה' לכל ארבעת העבודות של הזבח, שחיטה, קבלה, הולכה, וזריקה. בהלכה י"א מתמקד הרמב"ם בעבודת השחיטה בלבד.

הבדל שלישי - בהלכה י' מתחיל הרמב"ם לדון בשלמים, אבל מרחיב את הדין לכל הקרבנות. בהלכה י"א דן הרמב"ם בעולה בלבד.¹

אמנם, הכפילות המופיעה בפסיקת הרמב"ם מתחילה כבר ברובד קדום יותר. כפילות דומה קיימת בסוגיות הגמרא, והרמב"ם בסך הכל משקף בצורה נאמנה את מה שנאמר בתלמוד. דין 'לשמה' מופיע בגמרא בזבחים בשני מוקדים עיקריים:

מוקד אחד - בזבחים ד-ד, על רקע המשנה הראשונה במסכת.

מוקד שני - בזבחים מו, בסוף הפרק הרביעי.

שלושת ההבדלים המרכזיים שמנינו ביחס לרמב"ם קיימים גם כאן, אם כי בצורה פחות בולטת. ראשית, הגמרא בדף ד-ד: דנה בשינוי קודש ושינוי בעלים בלבד, ואילו המשנה בדף מו: מפרטת שישה סעיפי לשמה. שנית, הגמרא בדף ד-ד: טורחת ללמוד את דין 'לשמה' ביחס לכל אחת מארבע העבודות, ואילו בדף מו: אין הרחבה כזו. ממילא חוזרים לפשט לשון המשנה בדף מו, שעוסק בשחיטה בלבד.

ההבדל השלישי נוגע לפסוקים המובאים בגמרא בשני המקומות. בדף ד-ד: מובאים פסוקים הלקוחים מפרשיית שלמים, ואילו בדף מו: מובא פסוק העוסק בקרבן העולה.

1 נושאי כליו של הרמב"ם נחלקו בדבר שני ההבדלים האחרונים. לדעת חלקם נקט הרמב"ם בדוגמה בלבד, ואין כוונתו בהלכה י"א לשחיטה דווקא או לעולה דווקא. אבל פשט לשון הרמב"ם הוא שמדובר פה בקביעה מדוייקת המתייחסת דווקא לשחיטת העולה, וכך הבין למשל המשנה למלך על אתר.

גלגלנו אם כן את שאלת הכפילות מהרמב"ם לגמרא. אבל השתא דאתינן להכי נוכל ללכת צעד נוסף לאחור. למעשה, כפילות הפסיקה וכפילות הסוגיות משקפות בצורה נאמנה את הכפילות הקיימת בתורה. גם דין 'לשמה' מנוסח בתורה פעמיים, פעם אחת בפרשיית עולה ופעם נוספת בפרשיית שלמים:

עולה - לשם עולה, אשה - לשם אישים, ריח - לשם ריח, ניחוח - לשם נחת רוח, לה' - לשם מי שעשה את העולם

(תורת כהנים ויקרא, דיבורא דנדבה פרק ו' ה"ט).

זוהי הדרשה המובאת בגמרא בדף מו:, ולצידה יש דרשה נוספת:²

... אשה - לשם אישים, לה' - למי שעשה את העולם. מכאן אמרו - לשם ששה דברים הזבח נזבח - לשם זבח, לשם זוכה, לשם שם, לשם אישים, לשם ריח, לשם ניחוח... (תורת כהנים ויקרא, דיבורא דנדבה פרשתא י"ד ה"א-ה"ב).

ראינו, אם כן, ששאלת הכפילות איננה בעיה מקומית ברמב"ם או בגמרא. התורה ראתה צורך לכפול את דין 'לשמה' ולכתוב אותו כשני דינים. המשימה שלפנינו היא לבאר את טיבם של שני הדינים הללו.

ג. שני דינים בשחיטת קדשים

לשם כך ננסה להבין את מהות פעולת שחיטת הקדשים, במגמה למנף את ההבנות השונות הללו להבנת טיב הכפילות של דין לשמה. נפתח בחקירה טכנית שתוביל אותנו בסופו של דבר להבנת אופייה של שחיטת קדשים.

לפני שניגשים בצורה ישירה להגדרת שחיטת קדשים, אפשר לחקור בדבר היחס שבין שחיטת קדשים ושחיטת חולין. אפריורית, קיימות שתי אפשרויות לפנינו, האחת מאחדת והשנייה מפצלת.

אפשרות אחת - שחיטת קדשים מקבילה ביעדיה ובמטרותיה לשחיטת חולין.

אפשרות שנייה - שחיטת קדשים הינה פעולה שונה לחלוטין משחיטת חולין.

שתי האפשרויות הללו משתקפות במחלוקת פרשנית סביב הפסוק הבא:

2 עיין ברש"י בזבחים מו: ד"ה עולה, שם הוא מצטט את דרשת התורה כהנים בשלמים.

... וזבחת מבקרך ומצאנך אשר נתן ה' לך כאשר צויתך ואכלת בשערך בכל אות נפשך...

(דברים י"ב, כא).

פסוק זה שבפרשת ראה, עוסק באכילת בשר תאוה, והמילים 'כאשר צויתך' מוסבות על הציווי לשחיטת חולין. דא עקא, שלא מצאנו ציווי כזה במפורש, ופה נחלקו הראשונים בהבנת ההפניה אליה רומז הפסוק.

רש"י על אתר מפנה לדברי הגמרא בחולין:

דתניא - רבי אומר: 'וזבחת כאשר צויתך', מלמד שנצטוה משה על הושט ועל הקנה ועל רוב אחד בעוף ועל רוב שנים בבהמה

(חולין כח.).

מגמרא זו עולה שקיים ציווי נפרד לשחיטת חולין, ודיניה הם הלכה למשה מסיני. הרמב"ן בפירושו לתורה מצטט את פירוש רש"י, אבל מעלה אפשרות נוספת בפשט הפסוק:

... והנה מתחילה ציוה שיהיה כל מה שהם אוכלים שלמים, והם שחוטים כמשפט הקרבנות, ועתה כשבא להתיר בשר החולין אמר 'וזבחת מבקרך ומצאנך כאשר צויתך'... לומר שיתירם חולין בכל מקום ובלבד שיהיו זבוחין כאשר ציוה מתחילה בהיותם כולם קרבנות...

(רמב"ן עה"ת דברים י"ב, כא).

את דבריו תומך הרמב"ן בדרשת הספרי.

מחלוקת רש"י והרמב"ן מבטאת את שתי האפשרויות שהעלינו. לפי רש"י שחיטת חולין ושחיטת קדשים הם שני עולמות שונים, ועל כן קיים מקור נפרד לכל אחד מהם ולא ניתן ללמוד שחיטת חולין משחיטת קדשים. לפי הרמב"ן מדובר למעשה באותה פעולה, והציווי על שחיטת קדשים נמשך גם לחולין.

נבחן נקודה נוספת שבה באה מחלוקת זו לידי ביטוי. בגמרא נאמר בכמה מקומות שהשחיטה - לאו עבודה היא. הראשונים נחלקו בביאור הדבר, ובתוס' מובאים שלושה הסברים שונים. נתמקד בהסבר האמצעי שמציע התוס':

... וה"ר יעקב דאורליני"ש מפרש - לאו עבודה היא לפי שזוהו בחולין ובקדשים, א"כ לאו מטעם עבודה צוה המקום שחיטה...

(זבחים יד: תוס' ד"ה הג"ה).

הרב יעקב מאורליני"ש מצביע על הנקודה הבאה. בעבודת הזבח ישנן דרישות רבות שלא מופיעות בחולין. למשל, קבלה והולכה, זריקת הדם והקטרה. ברור אם כן שעבודות אלו הן עבודות מיוחדות בקרבן. אבל השחיטה שנדרשת בקדשים נדרשת גם בחולין, וממילא אפשר להסיק שיעדיה של השחיטה בקדשים דומים ליעדיה של שחיטת חולין, ולא מדובר כאן בעבודה המיוחדת לעבודת הקרבנות.

ההסברים האחרים שמובאים בתוס' דחו כנראה את ההשוואה הזו, ולפיהם שחיטת חולין ושחיטת קדשים הם שני עולמות שונים בתכלית. מכל מקום, ר' יעקב מאורליני"ש משווה שחיטת חולין לשחיטת קדשים. למעשה, דעתו של ר' יעקב מאורליני"ש מאפשרת לנו לצעוד צעד נוסף קדימה, ולהבין את טיבה של שחיטת קדשים לאור יעדיה של שחיטת חולין.

מטרתה של שחיטת החולין מצויה במישור של איסור והיתר. בהמה חיה של חולין אסורה באכילה, ומגמת השחיטה היא להתיר את הבשר באכילה. אם משווים שחיטת חולין לשחיטת קדשים, אומרים שגם הקרבן עתיד להאכל. לפיכך - גם אם נדרשות בקרבן עבודות שונות, וגם אם יש לו יעדים נוספים כמו כפרה וריצוי, את היעד של היתר אכילה חייב גם הקרבן להשיג.

ממילא, כפי שבחולין דרושה שחיטה על מנת ליצור היתר אכילה, כך גם בקרבן נחוצה שחיטה, משום שגם בקרבן נחוץ היתר אכילה. מעבר לזה, יש עבודות נוספות בקרבן שיש להן מטרת שונות, אבל השחיטה עצמה איננה עבודה מובהקת של הקרבן אלא פעולה שמתירה באכילה - הן קרבנות והן חולין.

לחילופין, ניתן לטעון שמגמת שחיטת הקדשים שונה לחלוטין. לשם הבנת האופי המיוחד של שחיטת קדשים אם מנתקים אותה מהעניין של היתר אכילה, נפנה לגמרא במעילה:

... אמר עולא א"ר יוחנן - קדשים שמתו יצאו מידי מעילה דבר תורה...

(מעילה יב.).

בגמרא מופיעה תגובה למימרא של עולא:

יתיב עולא וקאמר להא שמעתא. א"ל רב חסדא - מאן שמע לך ולר' יוחנן רבך, וכי קדושה שבהן להיכן הלכה?...

(מעילה יב.).

הנחת היסוד של רב חסדא היא שקדושה לא פוקעת. החלת הקדושה בחפץ נותרת בו תמיד, ועל כן - אפילו בקדשים שמתו יש מעילה. אבל עולא חולק ולדעתו המיתה מפקיעה קדושה.

ההיגיון הפשוט עומד מאחורי דברי עולא. עולא מפריד בין קדושת הגוף לקדושת קרבן.³ אדם שהקדיש בהמה למזבח דיבר על בהמה חיה. קדושת הפה יצרה קדושת גוף בלבד. עכשיו באים ושוחטים את הבהמה, ולכאורה כשם שחייה פקעו ממנה - כך גם קדושתה פקעה ממנה. זהו המצב הבסיסי, ועל כן בקדשים שמתו אין מעילה מדברי תורה.

אלא שכאן חידשה התורה שיש דרך להרוג את הבהמה, ואף על פי כן לשמר בה את קדושתה. התורה חידשה שאם **שוחטים** את הבהמה - נשארת בה הקדושה, והיא נטענת בקדושת קרבן. אבל אין לך בו אלא חידושו, ורק השחיטה מסוגלת לשמר את אותה קדושה. אם הבהמה מתה בכל דרך אחרת, חזרנו לאותו היגיון בסיסי, ולפיו טרנספורמציה משמעותית כמו מעבר מחיים למוות - מפקיעה קדושה.

למדנו, אם כן, שמטרתה של שחיטת הקדשים היא לשמר את הקדושה בבהמה תוך כדי נקודת המעבר מחיים למוות. נעיר, בשולי הדברים, שעניין זה יכול להאמר בשתי וריאציות :

וריאציה אחת - השחיטה מהווה את שיאו של תהליך החלת הקדושה בקרבן. השחיטה גומרת את הקדושה.

וריאציה שנייה - הקדושה נגמרה כבר קודם השחיטה, ברמה של קדושת גוף. מיתתה של הבהמה מפקיעה את קדושת הגוף לחלוטין, והשחיטה יוצרת מחדש קדושת קרבן.

מכל מקום, לפי ההבנות הללו - מטרתה של שחיטת קדשים איננה במישור של איסור והיתר אלא במישור של קדושה, והשחיטה מקדשת את הקרבן. רעיון זה מנוסח היטב בדברי השפת אמת על הש"ס:

³ דברי עולא מוסבים דווקא על קדשי מזבח, כפי שעולה בצורה ברורה מהגמרא במעילה טו., בהמשך. עיין, בהקשר זה, בכסף משנה התמוה בהלכות מעילה ג/א, שמסב את דין עולא גם לקדשי בדק הבית. האחרונים תקפו את הכסף משנה הזה, ופשטות הגמרא מראה בביור שדמובר בדין מיוחד לקדשי מזבח.

... ולכן י"ל דהטעם דעיקר קדושת הקרבן בשעת שחיטה, הגם דמועלין גם קודם שחיטה, משום דמיוחד הוא לשחיטת קדשים. אבל כשמתו - באמת אגלאי מילתא דלא נגמר הקדושה... רק כיון דבשעת שחיטה נגמר הקדושה, תו אמרינן קדושה לא פקעה ולהיכן הלכה

(שפת אמת מעילה ב. ד"ה בגמרא).

נוכל, אם כן, לסכם את הדברים. החקירה הטכנית בדבר היחס שבין שחיטת חולין לבין שחיטת קדשים, הובילה אותנו לניסוחן של שתי הבנות בטיבה של שחיטת קדשים :

הבנה אחת - מטרתה של שחיטת קדשים היא היתר אכילה, בדומה לחולין.

הבנה שנייה - מטרתה של שחיטת קדשים היא הקדשת הקרבן.

נדגים את ההבנות הללו בעוד שני מקומות בגמרא. המשניות בחולין מביאות את הדין של רוב סימן אחד בשחיטת עופות, באופן כפול. הגמרא בחולין מסבירה את הכפילות באופן הבא:

... אמר רב הושעיא - חדא בחולין וחדא בקדשים, וצריכא - דאי אשמועינן חולין, התם הוא דסגי ליה ברובא משום דלאו לדם הוא צריך...

(חולין כט.).

רב הושעיא ממקד את ההבדל בין שחיטת חולין לשחיטת קדשים, בנקודה של הדם. על פי דרכנו נאמר שבשחיטת חולין - לבשר הוא צריך, משום שתפקודה של השחיטה בחולין מתבטא בהיתר האכילה שבה. ואילו בשחיטת קדשים - לדם הוא צריך, וכפי שנראה בהמשך - השחיטה מקדשת את הדם.

אופייה של שחיטת קדשים עולה גם ביחס לדין של שחיטה שאינה ראויה:

... מכדי שמעינן ליה לרבי שמעון דאמר 'שחיטה שאינה ראויה לא שמה שחיטה', שחיטת קדשים נמי - שחיטה שאינה ראויה היא, דכל כמה דלא זריק דם לא מישתרי בשר...

(חולין פ:).

לפי הדעה הזו, שחיטת קדשים בהגדרה היא שחיטה שאינה ראויה. שחיטה ראויה היא שחיטה המתירה בשר באכילה, ושחיטת קדשים לעולם לא מתירה את הבשר באכילה. הראיה - אם לא יזרק הדם לא יותר הבשר, ומכאן שתפקידה של שחיטת קדשים איננו היתר אכילה.

בהמשך הסוגייה מובאות דעות הרואות בשחיטת קדשים שחיטה ראויה, ולפיהן גם בשחיטת קדשים יש את הפן של היתר אכילה. שוב, במחלוקת הדעות הזו נוכל לתלות את ההבנות השונות שראינו בדין שחיטת קדשים.

עד כה הצגנו את ההבנות השונות בדין שחיטת קדשים כהבנות מנוגדות. אבל למעשה אין סתירה ביניהן. ניתן לומר שלשחיטת קדשים יש תפקיד כפול. מחד, היא מתירה את בשר הקדשים באכילה ובמובן זה היא דומה לשחיטת חולין. מאידך, בקדשים קיימת מטרה נוספת לשחיטה והיא שימור קדושת הקרבן או יצירתו.

את הכפילות הזו ניתן להסב לכל סוגי הקרבנות. בכלם ניתן לדבר על פן הקדושה שמתלווה לשחיטה, ובכולם ניתן לדבר על היתר האכילה שבשחיטה. אפילו בעולה שכולה כליל לאישים אפשר לדבר במושגים של היתר אכילה. דבר זה נלמד מאותה סוגייה של שחיטה שאינה ראויה שראינו לעיל. בגמרא מובאת דעה המחלקת בין עולה ובין שאר הקרבנות, ולפיה שחיטת עולה מוגדרת כשחיטה שאינה ראויה היות והיא לא מתירה באכילה. אבל גם על דעה זו יש חולק:

... ורבי יעקב אמר רבי יוחנן - אכילת מזבח שמה אכילה...

(חולין פא:).

לפי ר' יעקב גם בעולה יש לשחיטה מגמה של היתר אכילה, משום שהוא מקיש אכילת אדם לאכילת מזבח. אף על פי כן, בדברים אלו יש פתח לחילוק בין סוגי הקרבנות, וזאת - אפילו אם נאמר שלשחיטה יש אופי כפול. גם אם נבין שהשחיטה מתפקדת הן כמקדשת והן כמתירה, נוכל לומר שהדגש בכל אחד מן הקרבנות שונה. וכאן יש לפנינו שני קטבים בעולם של קדשים:

קוטב אחד - עולה. כאן הפן המרכזי בשחיטה הוא החלת הקדושה, ואפילו אם נחשיב את אכילת מזבח כאכילה, מדובר בהיתר אכילה מסוג שונה לחלוטין.

קוטב שני - שלמים. הפן המרכזי בשחיטתם הוא האכילה, משום שבמידה מסויימת השלמים הם התשתית ההיסטורית של כל שחיטת חולין.⁴

בין שני הקטבים הללו קיימים קרבנות כדוגמת אשם וחטאת, שאינם כליל כמו עולה, אבל גם פן האכילה שבהם איננו הפן המרכזי. על כל פנים, שתי הקטגוריות המרכזיות מיוצגות מחד על ידי עולה ומאידך על ידי שלמים.

4 עיין בהקשר זה ברמב"ן על התורה בויקרא י"ז, ב.

ד. שחיטה

את האבחנה הזו בין עולה לבין שלמים בהקשר של הגדרת השחיטה, נרצה לבחון ביחס לשני דינים נוספים :

דין אחד - דין כלי שרת בשחיטה.

דין שני - דין צפון בשחיטה.

ביחס לצורך בכלי שרת בשחיטה עולים מסרים שונים מסוגיות שונות. מצד אחד יש מקומות בהם משתמע שאפשר לשחוט בלא כלי שרת ואולי אפילו בלי כלי כלל. כך למשל עולה מהתוספתא במנחות פ"א ה"ב, שמתירה לשחוט אפילו בקרומית של קנה, ומהגמרא בפסחים סו. ממנה יוצא שאפשר היה להביא את סכין השחיטה מהבית בשחיטת הפסח. מצד שני אומרת הגמרא בסוטה יד: שהסכין מקדשת את הדם, והגמרא בזבחים צז: לומדת את הצורך בכלי שרת בעולה ומקישה מעולה לשאר הקרבנות.

אנו ננסה לנעוץ, בדיוק בנקודה זו, את החלוקה העקרונית שלנו. נטען שבעולה נאמר שיש להשתמש בסכין שהיא כלי שרת, ואילו בפסח אפשר להביא מהבית סכין שאינה כלי שרת.

העולה היא הדוגמה הקלאסית ביותר לקרבן שבו אין היתר אכילה, ותפקיד השחיטה בעולה קשור לפן ההקדש. לפיכך - דווקא בעולה נאמר הפסוק שדורש כלי שרת, ואפילו אם לומדים מכאן לשאר הקרבנות, מקור הדין ועוצמתו המלאה מוסב דווקא על קרבן העולה.

לעומת זאת, הפסח הוא אולי הקרבן המובהק ביותר, שמיועד לאכילה. יש פסול מחשבה מיוחדת בפסח, כאשר הוא נשחט שלא לשם אוכליו. ובאופן כללי נקבע במשנה בפסחים שהפסח הוא קרבן 'אכילתי':

... הפסח שבא בטומאה נאכל בטומאה, שלא בא מתחילתו אלא לאכילה

(פסחים עו:).

לפיכך, שחיטת הפסח מהווה את גבול הגיזרה של שחיטת קדשים כמקבילה לשחיטת חולין. שם מצוי הביטוי המובהק ביותר לשחיטת קדשים כמתירה באכילה, ועל כן - אין צורך בכלי שרת.

הלכה נוספת שניתן לבחון בהקשר זה, היא ההלכה של שחיטת צפון. המשניות באיזהו מקומן מפרטות את מקום השחיטה של הקרבנות השונים, והחלוקה היא בין קדשי קדשים ששחיטתם בצפון ובין קדשים קלים ששחיטתם בכל מקום בעזרה.

אבל במישור הפרשני ניתן לראות, שגם במסגרת קדשי קדשים יש הבדל בין הקרבנות. עיקר דין צפון נאמר בעולה בתחילת פרשת ויקרא.⁵ כאשר התורה קובעת את דין צפון ביחס לחטאת ואשם היא בונה אותו על העולה. וכך נאמר בחטאת ששוחטים אותה במקום בו שוחטים את העולה, ואת האשם שוחטים במקום שבו נשחטות החטאות והעולות.⁶

בדין צפון עצמו ניתן להעלות הבנות שונות, אבל אחת ההבנות המרכזיות (שבה אנו נשתמש) רואה בדרישה של צפון ביטוי לקדושת הקרבן. עניין זה בוקע ועולה מתוך פשטי הפסוקים:

ושחט את הכבש במקום אשר ישחט את החטאת ואת העלה במקום הקדש כי כחטאת האשם הוא לכהן קדש קדשים הוא

(ויקרא י"ד, יג).

דין צפון באשם מנומק בצורה כפולה בנימוק של קדושה. את שחיטתו קובעים במקום החטאת והעולה שהוא מקום הקודש, ובסוף הפסוק מסבירה התורה את הדבר בכך שקדש קדשים הוא.⁷

מעתה נוכל לבוא ולשאול - מדוע פורט דין צפון בצורה מפורשת דווקא בעולה? מדוע בחטאת ואשם מפרטת התורה רק בעקיפין, שיש לשחוט אותם במקום שחיטת העולה? על פי הקו שהצגנו התשובה ברורה.

5 ויקרא א', יא.

6 ויקרא ו', יח - ביחס לחטאת, ובהמשך - ויקרא ז', א - ביחס לאשם. עיין גם בויקרא י"ד, יג.

7 עיין בפירוש הרשב"ץ למשנה הראשונה באיזהו מקומן, הובאו דבריו בכנסת הראשונים שם. הוא תולה את דין צפון ביסוד הקדושה בצורה מפורשת. כך גם עולה מההוא אמינא של התורת כהנים להצריך צפון בעולת העוף משום שדין מליקתה בכהן ולא בזר. דינה בכהן מעיד על קדושתה היתירה לעומת שחיטת עולת בהמה הכשרה בזר. אשר על כן עולה ההוא אמינא בתורת כהנים בויקרא פרשת ה' ה"ה להצריך גם צפון בעולת העוף.

גם אם בסופו של דבר מרבנים את דין צפון לכל קדשי קדשים, עיקר מקומו של דין צפון בפסוקים הוא בקרבן העולה. קרבן העולה הוא כליל ואינו נאכל כלל. אשר על כן, עיקר מהות שחיטתו היא בהחלת הקדושה, והפן של היתר האכילה תופס בעולה מקום צדדי בלבד. ומשום שעיקר המשמעות של שחיטת העולה היא ביסוד של החלת הקדושה, קיימת ביחס לעולה דרישה חזקה ביותר של שחיטה במקום הקודש דהיינו בצפון.

ה. שני דינים בדין 'לשמה'

חילקנו חילוק מרכזי בין עולה לבין שלמים מצד אופי הקרבן. ראינו את ההשלכה של החילוק הזה בנוגע להגדרה של שחיטת קדשים, ובשני הדינים של כלי שרת בשחיטה וצפון בשחיטה. את החלוקות הללו נוכל לנצל גם לשם העניין שבו פתחנו - הבנת הדין של 'לשמה' בקדשים.

כפי שנהגנו ביחס לשחיטת קדשים, גם ביחס לדין 'לשמה' נפתח בחקירה טכנית שתוביל אותנו בסופו של דבר להבנה מהותית יותר באופי הדין. האחרונים חוקרים שתי חקירות סימטריות בנוגע ל'לשמה' מצד אחד ו'שלא לשמה' מצד שני. מבחינה מבנית אפשר להעלות שתי אפשרויות בטיב הדין של 'לשמה':

אפשרות אחת - קיים צורך חיובי בהחלת דין של 'לשמה' בקרבן.

אפשרות שנייה - דין 'לשמה' פירושו מניעה של הכנסת מחשבות פסול לקרבן.

במקביל ובהתאמה ניתן להעלות שתי אפשרויות ביחס ל'שלא לשמה':

אפשרות אחת - 'שלא לשמה' זו הגבלה האומרת שאסור ליצור מצב סתמי בקרבן.

חייבת להיות בו כוונה של 'לשמה' וחסרון כוונה כזו מוגדר כ'שלא לשמה'.

אפשרות שנייה - 'שלא לשמה' זה פסול חיובי ואקטיבי, זוהי מחשבה העוקרת את

הקרבן מייעודו.

הגרי"ז בחיבורו, בהלכות מעשה הקרבנות ד/י-א, מאריך לבאר ולהוכיח ששתי התפיסות הללו נכונות בהקשר של דין לשמה. כלומר, בשורה התחתונה קיימת גם מחשבה אקטיבית של פסול 'שלא לשמה', וגם דרישה חיובית של 'לשמה'. במערך הזה משלב הגרי"ז גם את הדין של סתמא בצורה מרשימה.

אבל על פי המודלים שראינו סביב דיני השחיטה שהוזכרו לעיל, ניתן לבחון גם

בדין 'לשמה' את המוקד הקיים בכל קרבן. במילים אחרות - גם אם נסכים לדברי

הגרי"ז ונאמר ששני הדינים בדין 'לשמה' מתקדמים במקביל, ייתכן שנחלק בין סוגי הקרבנות. וכך נאמר - בקרבן מסויים הדגש המהותי הוא על הפן של 'שלא לשמה' כמחשבת פסול, ובקרבן אחר הדגש הוא על הפן של 'לשמה' כדרישה חיובית.

פה מתיישב כמין חומר החילוק שבין עולה לבין שלמים. בעולה, הגדרנו את השחיטה כהחלת קדושה. ייתכן שמתלווה אליה הפן של היתר אכילה וייתכן שלא, מכל מקום - ברור שעיקר יסוד שחיטתה הוא הפיכתה מקדושה בקדושת הגוף לקדושה בקדושת קרבן. עקב כך, נדרש בה סכין שהוא כלי שרת, והיא טעונה צפון.

ממילא, גם בהקשר שלנו - דין 'לשמה' מתפרש בעולה במובנו החיובי. יש צורך בהחלת קדושת הקרבן על הבהמה הנשחטת, וחלק מהותי מהגדרת הקדושה הזו משתקף בדין של לשמה. שהרי דין ה'לשמה' הנדרש בעולה כפי שעולה מהגמרא ומהרמב"ם, איננו מתמקד רק בשינוי קדש ושינוי בעלים. דין ה'לשמה' כולל את כל ההגדרות הבסיסיות של קדושת הקרבן, דהיינו - שיהיה לשם ה', ולשם ריח ניחות, ולשם אישים וכן הלאה.

פן זה חסר בשלמים. שהרי בשלמים - קדושת הקרבן שלימה בשעת שחיטתו. אין צורך בהחלת קדושה על ידי השחיטה, ועיקר השחיטה מכוונת להיתר אכילה. משום כך, ה'לשמה' של שלמים איננו דרישה חיובית. אין צורך בהחלת קדושה כלשהי, משום שהקדושה כבר קיימת.

אמנם, קיים פוסל של 'שלא לשמה'. שהרי אף על פי שלא ניתן להסיט את מגדירי הקדושה הבסיסיים שכבר קיימים בקרבן כמו היותו לשם ה' ולשם אישים (קדושה שבהן להיכן תלך?), את ייעודו הספציפי לשם שלמים ולשם בעליו ניתן להסיט. כתוצאה מכך - יש פוסל חיובי של 'שלא לשמה', וכנגדו דרישה פסיבית של 'לשמה', שעיקר פירושה הוא שלא תהיה מחשבת פסול.⁸

נחזור ונדגיש שאם מניחים את קיומו של פוסל אקטיבי המוגדר כ'שלא לשמה', ניתן ליישם אותו גם ביחס לקרבן עולה. על כן כולל הרמב"ם גם את שאר הקרבנות בהלכה י', שם הוא מפרט את דין 'לשמה' במובן של שלילת מחשבת 'שלא לשמה'. אבל עיקר דין זה ויסודו הוא בקרבן השלמים.

8 עיין בחידושי הגרי"ז על הרמב"ם. הגרי"ז מראה שעל אף הניסוח החיובי של דרישת ה'לשמה' בשלמים, מדובר בעצם באזהרה על מחשבת פסול. הגרי"ז רואה זאת כלאו הבא מכלל עשה, ואת דבריו הוא תומך במובאה שמצטט רש"י במסכת מנחות.

ראינו, אם כן, שבתורה יש שני דינים ב'לשמה'. דין אחד הוא דין של החלת קדושה, בין השאר - על ידי המגדיר של 'לשמה'. עיקרו של דין זה הוא בקרבן העולה, משום שבעולה מתפקדת השחיטה כפעולה המחילה קדושה. דין שני הוא מניעת הפוסל של 'שלא לשמה'. דין זה עיקרו בשלמים, משום שקדושתם כבר נגמרת בקדושת פה, ועיקר הטורח שלנו הוא למנוע מחשבת פסול שתסיט את הקרבן משמו ומבעליו בשעת הקרבתו.

חלוקה בסיסית זו מתבטאת בכפילות הפסוקים. היא באה לידי ביטוי גם בסוגיות וברמב"ם. מצד אחד, הדרישות המצופות מדין 'לשמה' של עולה הן דרישות רחבות. הן כוללות שישה סעיפים בדין של 'לשמה', סעיפים שמגדירים את קדושתו של הקרבן מראשיתה ועד סופה. מה שאין כן בדין 'לשמה' של שלמים שמהווה רק מחסום לפסול של 'שלא לשמה'. כפי שהוסבר לעיל, אותו פסול אינו יכול לפגוע במגדירים הבסיסיים של הקדושה ועל כן המחסום של ה'לשמה' מכוון רק לפרטים של שינוי קודש ושינוי בעלים.

מצד שני, טווח הזמן של דין ה'לשמה' שונה בעולה ובשלמים. בעולה מדובר בדרישה נקודתית הנוגעת לשעת השחיטה בלבד. רק בשחיטה מוקבעת קדושת הקרבן, ולאחריה - ברור לכולם שהקדושה לא פוקעת. הרגע הקריטי הוא במעבר מחיים למוות, ושם יש נחיצות בקביעת ה'לשמה'. לאחר מכן אין משמעות להכנסת 'לשמה' כגורם חיובי המחיל קדושה, משום שהחלת הקדושה הסתיימה.

מה שאין כן ביחס ל'לשמה' של שלמים. זוהי 'לשמה' שאיננה משועבדת לשעה שבה נקבעת קדושת הקרבן. זוהי 'לשמה' שאמורה לשמור, לכל אורך תהליך ההקרבה, שייעודו של הקרבן לא יוסט. משום כך פוסק הרמב"ם את אותו דין 'לשמה', ביחס לכל ארבע העבודות.

נקודה אחרונה נוגעת להרחבה של דין 'לשמה' כמונע של פסול 'שלא לשמה'. כלומר, אף על פי שעיקרו של דין זה נאמר בשלמים, מציאותו של פוסל כזה יכולה לפגוע גם בשאר הקרבנות. זוהי הסיבה שבהלכה 'מרחיב הרמב"ם אף לשאר הקרבנות. מה שאין כן באותה דרישה חיובית של 'לשמה', דרישה שקיימת רק בקרבן העולה ששחיטתו מהווה החלת קדושה ולצורך זה נחוצה ה'לשמה'.